

До спеціалізованої вченої ради К 35.052.23
у Національному університеті
«Львівська політехніка»

79013, м. Львів, вул. С. Бандери, 12

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію НЕЗНАЙКО С.В.

**«КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА УМИСНОГО
ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ЖИТЛОВО-
КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА»**

*подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних
наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право
та кримінологія; кримінально-виконавче право*

Важливість захисту об'єктів житлово-комунального господарства (далі – ЖКГ), в тому числі і кримінально-правовими засобами, зумовлена першочергово тим, що система ЖКГ спрямована на надання якісних послуг, покликаних забезпечити належне функціонування населених пунктів та створення комфортних умов для проживання в них громадян. Для кожної держави важливою є наявність ефективних механізмів, які виступали б надійною запорукою збереження цілісності і недоторканості об'єктів ЖКГ. В Україні ця проблема постає особливо гостро, оскільки сучасний стан цієї системи є близьким до критичного. Про це свідчать, зокрема, статистичні дані, наведені у дисертації.

Кримінально-правовий аналіз складу злочину «Умисне знищення або пошкодження об'єктів ЖКГ» у вітчизняній юридичній літературі здебільшого здійснюється на рівні підручників, посібників, науково-практичних коментарів КК України, окремих наукових публікацій, зокрема В. В. Антипова, А. В. Байлова, А. В. Вознюка, А. О. Данилевського, О. О. Дудорова, О. П. Дячкіна, І. Б. Медицького, Л. О. Мостепанюк, А. А. Музики,

В. О. Навроцького, С. І. Полякова, О. В. Смаглока, В. П. Тихого та ін. На дисертаційному рівні цей склад злочину проаналізувала Н. О. Сербіна.

Водночас невирішеною залишається є низка важливих питань теоретичного та нормативного характеру, серед яких проблеми законодавчого опису предмета аналізованого складу злочину, кількісних показників майнової шкоди у великому та особливо великому розмірах як наслідків умисного знищення або пошкодження об'єктів ЖКГ, тлумачення вживаного в ч. 3 ст. 270-1 КК України поняття «інші тяжкі наслідки», питання, пов'язані з правильним визначенням суб'єктивної сторони, оптимальним конструюванням основного та кваліфікованих складів розглядуваного злочину, а головне – доцільності існування ст. 270-1 КК України в її чинній редакції.

Зважаючи на викладене, дисертація Незнайко С.В. є, безумовно, **актуальною**.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в їх комплексності і нових підходах до кримінально-правової регламентації відповідальності за знищення та пошкодження об'єктів житлово-комунального фонду. До найважливіших положень, які відображають наукову новизну дисертаційної роботи та виносяться на захист, варто віднести те, що в ній дисертантом:

уперше:

– доведено недоцільність доповнення КК України окремою нормою про умисне знищення або пошкодження об'єктів ЖКГ, адже таке рішення не було соціально обумовленим і супроводжувалось істотними порушеннями усталених у доктрині кримінального права основних принципів криміналізації діянь;

– враховуючи однорідну антисупільну спрямованість злочинів, передбачених статтями 194-1, 270-1, 292 та 360 КК України, а також іноземний досвід регламентації відповідальності за посягання на об'єкти ЖКГ, обґрунтовано доцільність їх уніфікації в межах ст. 194-1 КК України «Умисне знищення або пошкодження об'єктів життєзабезпечення»;

– аргументовано необхідність передбачити в п. 1 примітки до нової редакції ст. 194-1 КК України вказівки не лише на житловий, а й на нежитловий фонд, у складі якого також містяться елементи, які забезпечують

життєдіяльність населення, а також вилучення з відповідної примітки застереження щодо об'єктів благоустрою, оскільки вони не наділені властивостями, що характерні для інших предметів відповідного злочину;

– обґрунтовано помилковість встановлення в загальній нормі про кримінальну відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна (ст. 194 КК України) нижчих, порівняно з передбаченими у спеціальній стосовно неї ст. 270-1 КК України, кількісних показників наслідків у виді майнової шкоди у великому та особливо великому розмірах (250 і 600 НМДГ та 300 і 1000 НМДГ відповідно). Задля уніфікації відповідних показників у п. 3 та п. 4 примітки до ст. 185 КК України пропонується вказати не лише на ст. 194 КК України, а й на прийнятту в новій редакції ст. 194-1 КК України;

удосконалено:

– позицію щодо недоцільності вказівки у ч. 1 ст. 270-1 КК України на такий вид наслідків, як «спричинення небезпеки для життя чи здоров'я людей», оскільки кожен випадок умисного знищення чи пошкодження об'єктів ЖКГ (як і будь-якого об'єкта життєзабезпечення) має потенційну здатність викликати настання таких наслідків. У зв'язку із цим у новій редакції ст. 194-1 КК України поруч із вказівкою на «майнову шкоду у великому розмірі» пропонується вказати на такі реальні альтернативні похідні наслідки умисного знищення або пошкодження об'єктів життєзабезпечення, як «заподіяння шкоди здоров'ю людини» та «тимчасове припинення отримання споживачами товарів та послуг, надання яких забезпечується за допомогою функціонування об'єктів життєзабезпечення»;

– обґрунтування того, що для кваліфікації злочину, передбаченого ч. 1 ст. 270-1 КК України, не має значення форма вини (умисел або необережність), з якою особа створює небезпеку для життя чи здоров'я людей або спричиняє майнову шкоду, за умови настання яких відповідне діяння має кваліфікуватися лише за ст. 270-1 КК України. Натомість залежно від ставлення винного до наслідків у вигляді «загибелі людей або інших тяжких наслідків» пропонується два можливі варіанти кваліфікації: у разі, коли воно є необережним, вчинене має отримувати кримінально-правову оцінку за ч. 3 ст. 270-1 КК України; якщо ж

буде встановлено, що винний передбачав і бажав або свідомо допускав настання таких наслідків, то вчинене слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ч. 1 ст. 270-1 КК України, та статтями про відповідні умисні злочини проти життя і здоров'я особи;

дістали подальшого розвитку:

– наукова позиція про те, що розміщення норми, яка передбачає кримінальну відповідальність за умисне знищення або пошкодження об'єктів ЖКГ, у розділі IX Особливої частини КК України «Злочини проти громадської безпеки» є необґрунтованим, оскільки об'єкти ЖКГ не мають властивостей, які характерні для предметів злочинів проти громадської безпеки. Основним же безпосереднім об'єктом складу злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України (як і інших посягань на об'єкти життєзабезпечення), запропоновано вважати суспільні відносини власності, через посягання на які порушуються всі інші суспільні відносини, що охороняються відповідною кримінально-правовою нормою;

Деякі інші положення дисертації, винесені на захист, хоча і видаються певною мірою дискусійними, але сама їх постановка в цій дисертації також може розглядатися як позитивний крок на шляху пошуку істини.

Результати проведеного дослідження ґрунтуються на досконалому орієнтуванні в законодавстві України, що регулює правовідносини у відповідній сфері, всебічному аналізі теоретичних напрацювань і точок зору провідних вчених і фахівців-практиків, дослідженні судової практики.

Автор вдало використовує приклади із судової практики, що доповнюють та ілюструють сформульовані висновки. Гарної оцінки заслуговують: порівняльна таблиця кримінального законодавства України та деяких зарубіжних держав про відповідальність за посягання на об'єкти життєзабезпечення (Додаток А); проведене експертне опитування та його результати (Додаток Б).

Перш ніж приступити безпосередньо до дослідження того чи іншого питання, С.В. Незнайко, здійснює огляд публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми, виділяє невирішені або неповно чи неточно вирішені раніше частини загальної проблеми. Проблемні питання, на яких зосереджено

увагу в дисертації, проаналізовано достатньо глибоко і всебічно. Запропоновано альтернативні і нові варіанти їх вирішення.

Дисертаційна робота побудована логічно і послідовно, структурована за розділами і підрозділами, має завершений цілісний характер. Її структура загалом відповідає назві дисертації. Серйозних прогалин дослідження відповідно до визначеної теми, а також повторів одних і тих самих положень немає.

Об'єкт та предмет дослідження визначено вдало, предмет перебуває в межах об'єкта дослідження і збігається з назвою теми дослідження.

Відповідно до його мети та завдань у дисертаційному дослідженні проаналізовано стан висвітлення теми у вітчизняній науковій літературі, визначено напрями її подальшого дослідження. Важливим є те, що автор окреслив найбільш проблемні питання, що стосуються теми дисертації (с. 6-7 дисертації, с. 2 автореферату).

У своїй більшості наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, є *обґрунтованими та достовірними*. Автором дисертації продемонстроване знання різноманітних методів наукових досліджень і вміння застосовувати їх, аналізувати законодавчі акти, наукову літературу і робити, як правило, слушні висновки. Достатніми є емпірична база дослідження (с. 9) та акти впровадження (с. 249–251).

Основні наукові результати за темою дисертації опубліковані у 6 наукових статтях в наукових фахових юридичних виданнях, у т.ч. одному закордонному, та 4 тезах виступів. Тобто, наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, досить *повно викладені в опублікованих працях*. Зміст автореферату й основних положень дисертації є однаковим.

Загалом позитивних моментів у дисертації чимало. Першочергово, це стосується комплексності дослідження, логічності та доступності викладу матеріалу, послідовності зроблених висновків. Проте, оцінка обґрунтованості наукових положень дисертації, їх достовірності і новизни повинна бути об'єктивною та відбивати як позитивні, так і негативні сторони праці. Тому звертаю увагу на *висновки і твердження дисертанта, що викликають сумніви і можуть слугувати підґрунтям дискусії під час захисту дисертації*.

1. Наявна певна непослідовність у висновках, зроблених автором на різних етапах дослідження. А саме, досліджуючи соціальну обумовленість криміналізації умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, автор дійшов висновків, що «в законодавця не було достатніх підстав та приводів для криміналізації такого діяння, як умисне знищення або пошкодження об'єктів ЖКГ» (с. 23 дисертації); «криміналізація умисного знищення або пошкодження об'єктів ЖКГ відбулась з істотним порушенням принципу відносної поширеності діяння» (с. 31); «при встановленні кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів ЖКГ був порушений принцип кримінально-політичної адекватності криміналізації» (с. 34); ця криміналізація «відбулася з порушенням фактично всіх кримінально-правових системних принципів криміналізації діянь» (с. 37); «рішення ВРУ про доповнення КК України ст. 270-1 не було соціально обумовленим» (с. 45).

Тобто, в розділі 1 роботи С.В. Незнайко дійшов висновків про те, що кримінальна відповідальність за умисне знищення чи пошкодження об'єктів ЖКГ **не є соціально обумовленою** (с. 52-53). Проте, в кінцевому результаті дослідження автор робить висновок про те, що кримінальна відповідальність за такого роду діяння має бути передбачена кримінальним законом (в проектованій автором редакції статті 194-1 КК України) (с. 202 дисертації, с. 15-16 автореферату).

Для усунення цієї невідповідності слід було у підрозділі 1.1 дослідити підстави, приводи та принципи криміналізації такого роду діянь, як умисне знищення чи пошкодження об'єктів життєзабезпечення. Не дослідивши цього аспекту, не можна дати ствердної відповіді на запитання: «чи доцільним є виділення окремої (спеціальної) норми (норм), що встановлює кримінальну відповідальність за знищення чи пошкодження вказаних вище об'єктів?».

2. В окремих випадках С.В. Незнайко виходить поза межі предмета дослідження, даючи пропозиції з вдосконалення тих кримінально-правових норм, які не піддавались ґрунтовному аналізу. Зокрема, йдеться про такі твердження автора – «...покарання, передбачені санкціями чинної редакції ст. 194-1 КК України, на нашу думку, є невиправдано суворими» (с. 73 дисертації). Слід

зауважити, що питання караності взагалі не досліджувалися у роботі (ані караність діянь, передбачених ст. 270-1 КК України, ані, тим паче, караність злочину, передбаченого ст. 194-1 КК України). Не заперечуючи істинності (та не стверджуючи хибності) процитованого вище твердження, змушена зазначити, що воно видається не достатньо обґрунтованим. Це питання, вирішення якого потребує окремого дослідження та аргументації.

Теж саме стосується і санкцій проєктованої автором норми про умисне знищення чи пошкодження об'єкта життєзабезпечення. Не досліджуючи питання караності такого роду діянь, автору дисертації слід було обмежитись пропозиціями лише щодо диспозицій відповідних кримінально-правових норм (і утриматись від проєктування їх санкцій).

Ще одним виходом за межі предмета дослідження, на мій погляд, є запропонована С.В. Незнайком нова редакція статті 194 КК України. Адже, пропонувати змінити будь-яку кримінально-правову норму можна лише після її ґрунтовного аналізу. У той же час в дисертації С.В. Незнайка стаття 194 КК України аналізується лише побіжно, частково – як така, що містить загальну норму (щодо спеціальних норм, які передбачені ст. 270-1, 194-1, 360, 292 КК України).

Підсумовуючи сказане, зазначу, що усі висновки дисертанта, які лежать поза межами предмета його дослідження, безумовно, свідчать про системність та комплексність його мислення. Проте, видається, що формулювати такі судження варто було як постановку проблем, як перспективу наукового дослідження, а не як конкретні пропозиції з вдосконалення кримінального закону.

3. Дискусійним та таким, що потребує додаткової аргументації, є наступне положення дисертації: « ...кримінально-караним за ст. 270-1 КК України має визнаватися умисне знищення або пошкодження не лише чужого, а й свого майна...» (с. 101). Як видається, знищення чи пошкодження власного майна не слід кваліфікувати за ст. 270-1 КК України, адже це призведе до надмірного розширення сфери кримінально-правового впливу. Таке тлумачення предмета даного складу злочину може призвести до абсурдних ситуацій, коли власник приватного будинку за пошкодження свого майна (яким не завдано ніякої шкоди

третім особам) підлягатиме кримінальній відповідальності лише на тій підставі, що його дії могли призвести до неможливості експлуатації цього об'єкта ЖКГ.

4. Не достатньо обґрунтованим видається твердження автора про необхідність кваліфікації за сукупністю «в тих випадках, коли умисне знищення або пошкодження об'єктів ЖКГ виступає способом умисного знищення або пошкодження релігійних споруд чи культових будинків; об'єктів електроенергетики; територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду; шляхів сполучення і транспортних засобів...тощо» (с. 103). Адже в таких випадках має місце конкуренція «цілого» та «частини». За загальним правилом подолання такого виду конкуренції застосуванню підлягає лише норма про «ціле». Теж саме стосується і твердження, висловленого дисертантом на с. 160 – «у випадках умисного ставлення особи, яка знищує або пошкоджує об'єкти ЖКГ, до наслідків у вигляді майнової шкоди у великому (особливо великому) розмірі, вчинене мало б кваліфікуватися за сукупністю злочинів, передбачених ст. 194 та ст. 270-1 КК України. Такі правила кваліфікації явно порушують принцип недопустимості подвійного інкримінування.

5.Порушенням цього ж принципу «non bis in idem» є кваліфікація дій особи, яка викрала окремі складові об'єкта ЖКГ, за сукупністю статей про крадіжку (чи інший злочин проти власності) та ст. 270-1 КК України (с. 110-111). Послідовно йдучи таким шляхом викрадення коліс чи двірників з автомобіля слід також кваліфікувати за сукупністю – і як крадіжку, і як пошкодження майна (якщо наявні усі інші ознаки цього складу злочину, зокрема – заподіяння шкоди у великому розмірі, що теоретично цілком можливо, адже це можуть бути достатньо дорогі колеса чи двірники). Особливої уваги ця проблематика заслуговує з огляду на те, що судова практика часто йде власне цим – хибним – шляхом.

Таким чином, за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованості, науковою та практичною цінністю здобутих результатів, за кількістю та обсягом публікацій, повнотою опублікованих матеріалів, за оформленням дисертації вона повністю відповідає вимогам, що ставляться до кандидатських дисертацій згідно з Порядком присудження наукових ступенів, затвердженим постановою Кабінету

Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567.

Виходячи з викладеного, вважаю, що дисертація на тему «Кримінально-правова характеристика умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства», є завершеною працею, в якій отримано нові науково обгрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретну наукову задачу, мають суттєве значення для науки кримінального права, а її автор – Незнайко Станіслав Володимирович – на основі публічного захисту дисертації заслуговує присвоєння йому наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Офіційний опонент –
доцент кафедри кримінального права
та криминології факультету № 1
Львівського державного університету
внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

І.Б. Газдайка-Василишин

